

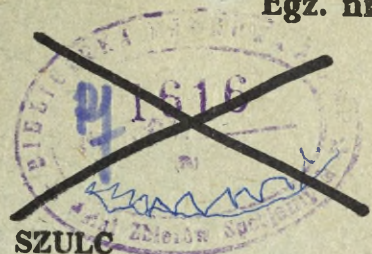
AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASG WP wewn. 3791/84

JAWNE

Egz. nr 1

Pplk dypl. Bogdan SZULC

**PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE
ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH
W ODDZIAŁACH I ZT**

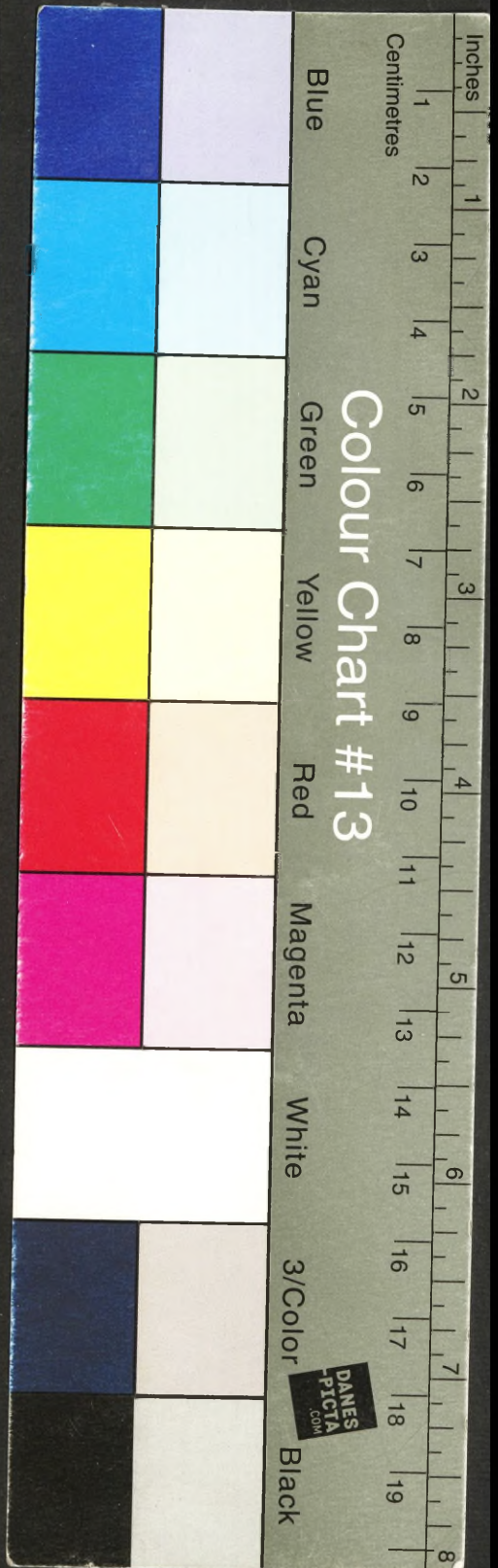
Skrypt

49620

WARSZAWA

1984

430x

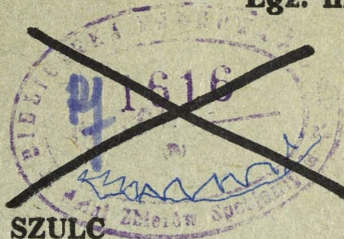
AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASG WP wewn. 3791/84

JAWNE

Egz. nr 1

Pplk dypl. Bogdan SZULC

PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH W ODDZIAŁACH I ZT

Skrypt

49620

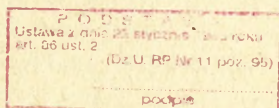
WARSZAWA

1984

430X

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASG WP wewn. 3791/84

JAWNE

egz. nr 1

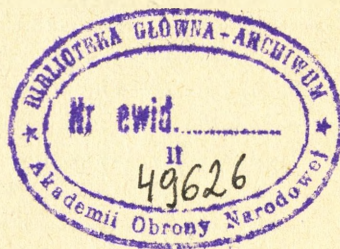
*Przełlas. -
pret. 1 zd. 2.01.94
Daj -*

Ppłk dypl. Bogdan SZULC

- PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH W ODDZIAŁACH I ZT

S k r y p t

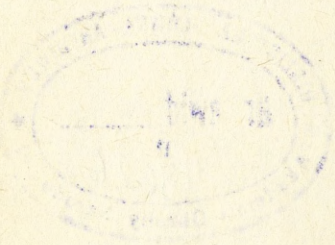
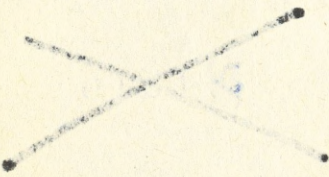

WARSZAWA

1964 r.

*Wania
+ Tola.*

JAWNE

1. PODZIAŁ I OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH PROWADZONYCH W ODDZIAŁACH I ZWIĄZKACH TAKTYCZNYCH	5
1.1. Rola i cele ćwiczeń taktycznych	5
1.2. Podział ćwiczeń taktycznych	7
1.3. Ogólne charakterystyka ćwiczeń taktycznych	7
1.3.1. Ćwiczenia grupowe	7
1.3.2. Treningi sztabowe	8
1.3.3. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe	9
1.3.4. Ćwiczenia taktyczne z wojskami	11
1.3.5. Ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową	13
2. ZASADY METODYCZNE OPRACOWANIA, ORGANIZOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH	14
2.1. Zasada realizmu	14
2.2. Zasady prowadzenia ćwiczenia zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców	15
2.3. Zasada równości szans ćwiczących stron	16
2.4. Zasada zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia	17
2.5. Zasady ciągłości ćwiczenia	17
3. PRZYGOTOWANIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH W ODDZIAŁACH I ZWIĄZKACH TAKTYCZNYCH	17
3.1. Opracowanie ćwiczeń	18
3.2. Dokumenty opracowywane do ćwiczeń i ich treść	21
3.2.1. Plan przeprowadzenia ćwiczenia	21
3.2.2. Założenia taktyczne	22
3.2.3. Rozkazy i zarządzenia bojowe	23
3.2.4. Plany działania rodzajów wojsk i służb	23
3.2.5. Plan łączności	23
3.2.6. Plan regulacji ruchu	23
3.2.7. Plan pozorowania przeciwnika	24
3.2.8. Plan strzelań amunicją bojową	24
3.2.9. Schemat sytuacji tarczowej	25
3.2.10. Opracowanie metodyczne	25
3.3. Organizowanie ćwiczeń	26
3.3.1. Opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczeń	26
3.3.2. Urządzenie rejonu ćwiczenia	27
3.3.3. Organizowanie zabezpieczenia materiałowego, technicznego i medycznego	27
3.3.4. Organizowanie łączności aparatu kierowniczego	28
3.3.5. Przygotowanie kierownictwa do ćwiczenia	28
3.3.6. Przygotowanie pododdziału pozorowania przeciwnika	28

	Str.
3.3.7. Przygotowanie do ćwiczenia pododdziałów /oddziałów/ i sztabów ćwiczących	29
3.3.8. Prowadzenie sprawdzianów	29
4. PROWADZENIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH	30
ZAKOŃCZENIE	33
WYKAZ LITERATURY.....	34
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW.....	34
1. Praca kierownika ćwiczenia	35
2. Koncepcja taktyczno-metodyczna ćwiczenia	36
3. kolejność pracy zespołu autorskiego w opracowaniu ćwiczenia...	37
4. Zasady metodyczne przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych	38
5. Najczęściej stosowany skład kierownictwa w ćwiczeniach taktycznych	39

WSTĘP

Jedną z najważniejszych form szkolenia sztabów i wojsk w celu przygotowania ich do skomplikowanych działań na przyszłym polu walki są ćwiczenia taktyczne.

3 Zasadniczym warunkiem determinującym osiągnięcie celu poszczególnych ćwiczeń jest ich właściwe przygotowanie i przeprowadzenie. Przygotowanie /opracowanie i organizowanie/ oraz prowadzenie ćwiczeń taktycznych jest przedsięwzięciem trudnym, wymagającym zarówno od kierowników, jak i autorów wysokich umiejętności, a także doświadczenia.

Z reguły autorami oraz kierownikami ćwiczeń taktycznych w oddziałach i związkach taktycznych są oficerowie - absolwenci AGC WP, stąd też poziom ćwiczeń zależy w znacznej mierze od przygotowania tych oficerów przez uczelnię.

2 Ze względu na stosunkowo niską ilość materiałów podstawowych /normatywnych/ dotyczących przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych /Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, Warszawa 1976, MON/, a także ich zawężony zakres niniejszy skrypt służyć może słuchaczom uczelni do dogłębnego studiowania problematyki związanej z całokształtem procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych w oddziałach i ZT.

Skrypt niniejszy w pełni odzwierciedla zasadnicze dyrektywy istniejących dokumentów normatywnych, a głównie "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych". Jednocześnie zawiera on szereg wskazań praktycznych mogących mieć wpływ na właściwe rozumienie problemów przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych.

1. PODZIAŁ I OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH PROWADZONYCH W ODDZIAŁACH I ZWIĄZKACH TAKTYCZNYCH

1.1. Rola i cele ćwiczeń taktycznych

Ćwiczenia taktyczne, jako jedyna w swoim rodzaju forma praktycznego działania, spełniają szereg różnorodnych funkcji w zakresie przygotowania do działań bojowych dowódców, sztabów i wojsk.

Podczas ćwiczeń taktycznych oficerowie doskonalą swe umiejętności w dowodzeniu wojskami i wykonywaniu obowiązków na stanowiskach sztabowych. Sztaby i wojska zdoływają umiejętności działania zespołowego. Utrwala się także wspólne działanie różnych rodzajów wojsk i służb oraz poszczególnych elementów ugrupowania bojowego kolejnych szczebli organizacyjnych wojsk. Nie można także pominąć wychowawczej roli ćwiczeń a zwłaszcza taktycznych ćwiczeń z wojskami. Prowadzenie ich w różnych,

trudnych warunkach /atmosferycznych, terenowych itp./ przyczynia się do wyrabiania odporności psychicznej żołnierzy, wytrzymałości na trudy życia wojskowego oraz kształtowania niezbędnych w walce cech umysłu i charakteru.

Ćwiczenia taktyczne są w warunkach pokojowych jednym z najlepszych praktycznych sprawdzianów stopnia osiągniętej przez wojska i sztaby gotowości bojowej. Można w nich zbadać /sprawdzić/ zakres uzyskanej przez jednostki wojskowe gotowości mobilizacyjnej i alarmowej, poziom osiągniętej sprawności eksploatacyjnej sprzętu bojowego oraz określić możliwości wojsk w zakresie wykonywania w określonym czasie i miejscu przewidzianych w planach zadań bojowych.

Głównymi celami ćwiczeń taktycznych są:

- zgrzywanie związków taktycznych, oddziałów i pododdziałów do prowadzenia zdecydowanych, o dużej możliwości manewru, ciągłych, skomplikowanych, dynamicznych działań bojowych;

- doskonalenie sposobów zdobywania i utrzymania ciągłej inicjatywy operacyjno-taktycznej w zakresie tworzenia zdecydowanej przewagi nad nieprzyjacielem w wybranym miejscu i czasie oraz stosowania zaskakujących, nieszablonowych form prowadzenia walki;

- doskonalenie umiejętności dowódców i sztabów w organizowaniu walki, zabezpieczeniu działań bojowych oraz w utrzymywaniu ciągłości dowodzenia i współdziałania;

- doskonalenie organizacji systemów ognia poszczególnych rodzajów wojsk i kierowania nimi w walce;

- doskonalenie dowódców w pododdziałach w umiejętności przyjmowania właściwego ugrupowania bojowego oraz z maksymalnego wykorzystania właściwości taktyczno-technicznych broni i sprzętu bojowego;

- doskonalenie form i metod działania aparatu partyjno-politycznego w mobilizowaniu stanu osobowego do pełnego wykonywania zadań szkoleniowych;

- sprawdzenie stopnia gotowości sztabów i wojsk do wykonywania zadań we wszystkich rodzajach walki oraz w różnych warunkach meteorologicznych i terenowych;

- sprawdzenie gotowości i umiejętności skrytego mobilizacyjnego rozwinięcia związków taktycznych i oddziałów /pododdziałów/;

- badanie problematyki taktycznej i organizacyjnej wojsk oraz wypracowanie zasad wykorzystania nowych wzorów uzbrojenia i sprzętu bojowego, a także - zależnie od potrzeb - sprawdzenie projektów regulaminów, instrukcji i podręczników^{1/}.

1/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, Warszawa 1976, MOH, s. 7-9.

1.2. Podział ćwiczeń taktycznych

W zależności od stopnia trudności oraz warunków organizacyjnych i stosowanych metod w szkoleniu taktycznym wojsk i sztabów rozróżnia się następujące rodzaje ćwiczeń taktycznych /uszerogowanie wg stopnia zbliżenia do rzeczywistych warunków pola walki/:

- 1) - ćwiczenia grupowe;
- 2) - treningi sztabowe;
- 3) - ćwiczenia dowódczo-sztabowe, które dzielą się na gry wojenne i ćwiczenia szkieletowe;
- 4 - ćwiczenia taktyczne z wojskami;
- 5) - ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową^{2/}.

Przedstawione rodzaje /główne formy/ ćwiczeń taktycznych mogą w zależności od zastosowanych różnych kryteriów przyjąć inne jeszcze formy szczególne:

1. Według celów szkoleniowych:
 - zgrzywające;
 - doskonalące;
 - pokazowe;
 - kontrolne /sprawdzające, inspekcyjne itp./;
 - doświadczalne.
2. Według szczebli dowodzenia:
 - kompanijne /bateryjne/;
 - batalionowe /dywizjonowe/;
 - pułkowe /brygadowe/;
 - dywizyjne.
3. Według zakresu tematów:
 - epizodyczne;
 - kompleksowe.
4. Według ilości ćwiczących szczebli:
 - jednoszczeblowe;
 - wieloszczeblowe.
5. Według ilości stron ćwiczących:
 - jednostronne;
 - dwustronne.

1.3. Ogólna charakterystyka ćwiczeń taktycznych

1.3.1. Ćwiczenia grupowe

Ćwiczenia grupowe są jednym z głównych rodzajów ćwiczeń stosowanych

2/ Metodyka ćwiczeń taktycznych-podręcznik, Warszawa 1981, ASG WP, s. 11.

w indywidualnym szkoleniu taktycznym oficerów zarówno w związkach taktycznych jak i oddziałach.

Istota tych ćwiczeń polega na tym, że wszyscy szkoleni oficerowie wchodzący w skład określonej grupy szkoleniowej rozwiązują te same zadania na tle jednolitej dla wszystkich sytuacji taktycznej sprawując w toku zajęć identyczne funkcje /dowódcy, szefa sztabu lub innych oficerów sztabu/. Kierownik grupy /prowadzący szkolenie/ występuje w zależności od potrzeb w określonej roli np. dowódcy lub oficera sztabu określonego szczebla dowodzenia. W ćwiczeniu grupowym, szkolonym nie wyznacza się określonych funkcji na stałe. Prowadzący szkolenie może w każdej chwili zmieniać funkcyjne obowiązki ćwiczących.

Ćwiczenia grupowe opracowuje się na jednym zamierze taktycznym i dzieli się na kilka /kilkanaście zajęć/ po kilka godzin każde. Poszczególne zajęcia prowadzi się w pomieszczeniach stałych, a w niektórych wypadkach w terenie. W zasadzie w ćwiczeniach takich nie używa się środków łączności.

Przed ćwiczeniem, lub kolejnym jego zajęciem, prowadzący zajęcia wyznacza /ustala/ rolę w jakiej mają występować szkoleni. Wyznaczenie roli ćwiczących może nastąpić także w trakcie prowadzenia zajęć. Przed każdymi zajęciami szkolonym wskazuje się zadania do rozwiązania. Szkoleni oficerowie przed zajęciami samodzielnie rozwiązują zadania taktyczne lub opracowują dokumenty sztabowe, a w czasie zajęć referują swoje rozwiązania.

Podczas prowadzenia ćwiczeń grupowych najbardziej korzystne jest stosowanie sytuacyjnej i problemowej metody szkolenia.

Biorąc pod uwagę kryterium podziału ćwiczeń według celów szkoleniowych, ćwiczenie grupowe może być ćwiczeniem doskonalącym, metodycznym, pokazowym lub kontrolnym /sprawdzającym, inspekcyjnym/. Stosując z kolei podział wg zakresu tematów może ono przyjąć formę ćwiczenia epizodycznego lub kompleksowego.

W celu przygotowania ćwiczących do działania zespołowego prowadzący może sporadycznie wprowadzać w poszczególnych zajęciach ćwiczenia grupowego, elementy ćwiczenia dowódczo-sztabowego.

1.3.2. Treningi sztabowe

Trening sztabowy, podobnie jak ćwiczenia grupowe, jest jednym z ćwiczeń stosowanych w szkoleniu oficerów sztabów, rodzajów wojsk i służb zarówno w związkach taktycznych jak i oddziałach. Ma on z reguły charakter epizodyczny. Najczęściej celem treningu sztabowego może być:

- doskonalenie umiejętności poszczególnych oficerów w zakresie wykonywanych obowiązków funkcyjnych;

- doskonalenie pracy zespołowej wewnątrz poszczególnych organów dowodzenia oddziału i związku taktycznego;
- zgrywanie działalności sztabu w wykonywaniu praktycznych czynności na tle określonej sytuacji taktycznej^{3/}.

W zależności od tematu i celu trening sztabowy może być prowadzony w pomieszczeniach sztabu, w terenie lub na sprzęcie np. w wozach dowodzenia.

Istotą treningów sztabowych jest to, że mogą być one prowadzone oddzielnie w poszczególnych komórkach organizacyjnych oddziału i związku taktycznego /często zwane jako szczegółowe treningi sztabowe/, lub też z całością oficerów sztabu /zwane często treningami ogólnymi/.

Treścią treningów sztabowych najczęściej może być:

- przygotowanie danych do decyzji dowódcy;
- przeprowadzenie kalkulacji taktycznych;
- opracowywanie dokumentów bojowych;
- organizowanie dowodzenia, współdziałania i zabezpieczenia działań bojowych;
- nabywanie wprawy w posługiwaniu się technicznymi środkami dowodzenia;
- rozwijanie i przesuwanie stanowisk dowodzenia;
- przejmowanie dowodzenia przez podległe sztaby.

Biorąc pod uwagę kryterium podziału ćwiczeń taktycznych według celów szkoleniowych, treningi sztabowe mogą przybrać formę: zgrywających, doskonalących, metodycznych, pokazowych i doświadczalnych. Według szczebla dowodzenia treningi sztabowe mogą być pułkowymi /brygadowymi/ lub dywizyjnymi.

Stosując z kolei podział według liczby szczebli ćwiczących mogą być jedno lub wieloszczeblowe. Trudno natomiast w stosunku do treningów sztabowych stosować kryteria podziału w zakresie tematów oraz wg ilości ćwiczących stron albowiem w swej istocie treningi sztabowe będą zazwyczaj epizodyczne i jednostronne.

Główną metodą szkolenia w treningu sztabowym powinna być metoda działania praktycznego polegająca na powtarzaniu określonych czynności aż do wyrobienia odpowiednich umiejętności i nawyków poszczególnych oficerów sztabu. W treningu sztabowym można także stosować elementy metody inscenizacji.

1.3.3. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe jest wyższą formą ćwiczeń taktycznych

^{3/} Podobnie cele treningów sztabowych określono w "Metodyce ćwiczeń taktycznych", s. 15.

stosowanych w szkoleniu oficerów dowództw i sztabów oddziałów i związków taktycznych.

Istota ćwiczenia dowódczo-sztabowego polega na tym, że ćwiczący stanowią jednolity w swej strukturze organ dowodzenia wojskami /sztab/, a każdy z nich pełni swoją funkcję zgodnie z zajmowanym przez niego stanowiskiem służbowym lub inną /wyższą/ w ramach podnoszenia kwalifikacji.

Z reguły cele ćwiczeń dowódczo-sztabowych są następujące:

- doskonalenie dowództw i sztabów w działaniu zespołowym;
- podnoszenie umiejętności dowództw i sztabów w ich zespołowym działaniu oraz w zakresie dowodzenia podległymi sztabami;
- organizowanie i utrzymanie współdziałania między organami dowodzenia różnych rodzajów wojsk i służb;
- zbadanie teoretycznych założeń różnych wariantów organizowania i prowadzenia działań bojowych.

W ćwiczeniu dowódczo-sztabowym ćwiczący organizują swoją pracę na podstawie założonych sytuacji taktycznych i otrzymanych zadań. Podstawą działalności ćwiczących dowództw i sztabów są decyzje ćwiczącego dowódcy. Dlatego też ingerencja kierownictwa ćwiczenia w rozgrywane sytuacje powinna być ograniczona do minimum. Aby jak najbardziej sytuacje w ćwiczeniu zbliżyć do warunków rzeczywistego pola walki, należy je rozgrywać w takim czasie, jaki wymaga założona sytuacja bojowa.

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe dzielimy na gry wojenne oraz ćwiczenia szkieletowe^{4/}.

Gry wojenne /dawniej nazywane ćwiczeniami na mapach/ odbywają się w pomieszczeniach stałych /przygotowanych salach/ a działania wojsk i sztabów rozgrywane są na mapach, co z kolei umożliwia rozegranie sytuacji w dowolnie wybranym terenie.

Gry wojenne mogą być organizowane z zastosowaniem lub bez zastosowania środków łączności. Główną treścią gier wojennych są przede wszystkim zagadnienia taktyczne z zakresu organizowania i prowadzenia działań bojowych.

Podstawowymi metodami jakie znajdują zastosowanie w grach wojennych są metody: sytuacyjna, problemowa i praktycznego działania wyrabiająca u szkolonych umiejętności o charakterze sensorycznym /umysłowym/.

Ćwiczenia szkieletowe są bardziej skomplikowaną formą ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Istota ich polega na tym, że ćwiczące dowództwa i sztaby rozmieszczone są w terenie zgodnie z umowną sytuacją taktyczną. Ćwiczenia szkieletowe prowadzi się w zasadzie z wykorzystaniem środków łączności i transportu.

4/ Podział taki przyjęto także w "Metodyce ćwiczeń taktycznych", s. 19.

Treść ćwiczeń szkieletowych stanowią główne problemy, organizacji walki i dowodzenia. Ćwiczenia takie stwarzają możliwość nabywania przez sztaby doświadczeń w działaniu zespołowym, kierowaniu działaniami niższych sztabów, przemieszczaniu i rozwijaniu punktów dowodzenia. W ćwiczeniach tego typu można również sprawdzić prawidłowość organizacji oraz funkcjonowania systemu dowodzenia, zweryfikować odmienne koncepcje rozmieszczenia w terenie punktów dowodzenia oraz wypracować efektywniejsze sposoby pracy sztabów.

Często w ćwiczeniach szkieletowych mogą brać udział określone wojska /pododdziały, oddziały/ w celu praktycznego przećwiczenia jednego lub kilku epizodów taktycznych /zagadnień szkoleniowych lub etapu ćwiczenia/. Jeżeli w ćwiczeniu biorą udział określone wojska, wówczas nosi ono nazwę ćwiczenia szkieletowego z oznaczonymi wojskami.

W zależności od zastosowania różnych kryteriów podziału ćwiczenia dowódczo-sztabowego mogą przyjąć różne formy szczegółowe. Przy zastosowaniu kryterium podziału według celów szkoleniowych mogą one być:

- zgrzywające;
- doskonalące;
- kontrolne /sprawdzające, inspekcyjne/;
- doświadczalne.

Przy zastosowaniu kryterium podziału wg szczebla dowodzenia mogą one być:

- pułkowe;
- dywizyjne.

Przy zastosowaniu kryterium podziału wg zakresu tematów mogą być: epizodyczne lub kompleksowe, przy czym ćwiczenia szkieletowe z reguły będą miały charakter ćwiczeń kompleksowych.

Przy zastosowaniu kryterium podziału wg ilości ćwiczących szczebli ćwiczenia dowódczo-sztabowe mogą być: jedno lub wieloszczeblowe. Przy zastosowaniu kryterium podziału wg ilości ćwiczących stron mogą być jedno lub dwustronne^{5/}.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi w wojskach wytycznymi szkoleniowymi na szczeblu oddziału i związku taktycznego organizuje się po jednym ćwiczeniu dowódczo-sztabowym w ciągu roku szkoleniowego^{6/}.

1.3.4. Ćwiczenia taktyczne z wojskami

Ćwiczenie taktyczne z wojskami stanowi zasadniczą formę szkolenia

5/ Podział powyższy przyjęto zgodnie z istniejącymi ustaleniami zawartymi w "Metodyce ćwiczeń taktycznych" s. 23-24.

6/ Ustalenia powyższe w poszczególnych latach mogą ulegać zmianom. Zawarte dane dotyczą 1983 roku.

wojsk w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków współczesnego pola walki.

Istota ćwiczeń taktycznych z wojskami polega na tym, że ćwiczący dowódcy, sztaby i wojska /pododdziały, oddziały, związki taktyczne/ szkolą się na podstawie jednolitego zamiaru operacyjno-taktycznego w zakresie prowadzenia różnorodnych działań bojowych w skomplikowanych warunkach terenowych, o różnych porach roku, doby itp.

Celem ćwiczeń z wojskami z reguły jest doskonalenie umiejętności dowódców i sztabów w zakresie kierowania wojskami oraz zgrywanie działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych w warunkach najbardziej zbliżonych do rzeczywistego pola walki. Ćwiczenia z wojskami stwarzają korzystne warunki do sprawdzenia stanu gotowości wojsk pod względem szkoleniowym, moralno-bojowym, zaopatrzeniowym, technicznym oraz do wyrobienia wytrzymałości fizycznej wszystkich żołnierzy i właściwych /poprawnych/ nawyków działania.

Głównymi metodami szkolenia w ćwiczeniach z wojskami są:

- metoda działania praktycznego;
- metoda problemowa;
- metoda inscenizacyjna;
- metoda sytuacyjna.

W zależności od celów szkoleniowych ćwiczenia z wojskami mogą przyjąć formy szczegółowe takie, jak:

- zgrywające;
- doskonalące;
- pokazowe;
- kontrolne /sprawdzające, inspekcyjne/.

W zależności od szczebla dowodzenia mogą one być:

- kompanijne;
- batalionowe;
- pułkowe;
- dywizyjne.

W zależności od zakresu tematów mogą one być: epizodyczne lub kompleksowe, a w zależności od ilości stron ćwiczących jedno lub dwustronne.

Wszystkie ćwiczenia z wojskami są ćwiczeniami wieloszczeblowymi.

Ćwiczenia taktyczne z wojskami organizuje i prowadzi przełożony o jeden szczebel wyższy od dowódcy ćwiczącego zgodnie z ustaleniami zawartymi w Rozkazie MON do szkolenia wojsk w danym roku szkoleniowym oraz w wytycznych organizacyjno-szkoleniowych dla sił zbrojnych na dany rok. Ponadto w związku taktycznym wg wytycznych okręgu wojskowego a w oddziałach wg wytycznych dowódcy związku taktycznego.

Ćwiczenia taktyczne z wojskami w zależności od szczebla prowadzi się na głębokość nie mniejszą niż:

- w kompanii - 20 km;
- w batalionie - 40 km;
- w pułku - 60 km;
- w dywizji - 120 km^{7/}

Ćwiczenie taktyczne z wojskami powinny cechować:

- ciągłość działań;
- duży rozmech działań;
- wysokie tempo działań;
- kompleksowy charakter działań.

1.3.5. Ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową^{8/}

Ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową przeprowadza się w celu sprawdzenia funkcjonowania systemu ognia oddziałów i pododdziałów wojsk lądowych w czasie wykonywania zadań w warunkach zbliżonych do bojowych. Ćwiczenia te mają duże znaczenie w systemie szkolenia bojowego wojsk. Zamykają one w zasadzie określony okres szkolenia i są sprawdzianem stopnia wyszkolenia oraz zgrania ogniowego i gotowości pododdziałów do wykonywania zadań na współczesnym polu walki.

Ćwiczenia prowadzi się zgodnie z obowiązującymi postanowieniami programu strzelań. Powinny one ujmować różne formy i sposoby prowadzenia walki w podstawowych rodzajach działań bojowych w dzień i w nocy.

"Strzelania amunicją bojową prowadzi się w zależności od otrzymanych zadań i pojemności poligonów, w jednym lub kilku etapach ćwiczenia. Liczba pododdziałów strzelających uzależniona jest od liczby kierunków strzelania oraz stref bezpieczeństwa"^{9/}.

W czasie prowadzenia ćwiczenia udział w strzelaniu biorą:

- w ćwiczeniu kompanijnym - etatowy skład kompanii ze środkami wzmocnienia;
- w ćwiczeniu batalionowym - etatowy skład batalionu ze środkami wzmocnienia;
- w ćwiczeniu pułkowym i dywizyjnym - siły i środki wchodzące w skład określonych systemów ognia.

Kierownikiem ćwiczenia taktycznego połączonego ze strzelaniem amunicją bojową jest dowódca o jeden szczebel wyższy od dowódcy ćwiczącego.

W zależności od celów szkoleniowych ćwiczenia te mogą przyjąć formy szczegółowe takie jak: zgrzywające, doskonalące, metodyczne, pokazowe, doświadczalne, kontrolne.

7/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, s. 12.

8/ Instrukcja o org. i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, ćwiczenia te określa jako "ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową i bombardowaniem". W praktyce, jeżeli w ćwiczeniach nie bierze udziału lotnictwo celowo w nazwie pomija się termin bombardowanie.

9/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. Wyd. MDN, 1976/Sygn. Szkol. 520/76, s. 50.

W zależności od szczebla dowodzenia ćwiczenia taktyczne połączone ze strzelaniem amunicją bojową dzielimy na:

- kompanijne;
- batalionowe;
- pułkowe;
- dywizyjne.

Według zakresu tematów ćwiczenia te mogą być epizodyczne lub kompleksowe, a przy zastosowaniu podziału wg ilości ćwiczących stron - jedno lub dwustronne. Ćwiczenia taktyczne ze strzelaniem amunicją bojową są ćwiczeniami wieloszczeblowymi.

2. ZASADY METODYCZNE OPRACOWANIA, ORGANIZOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

Poprawność przygotowania ćwiczenia i jego rezultaty w dużej mierze zależne będą od pewnych metodycznych zasad postępowania zarówno zespołu autorskiego, kierownictwa ćwiczenia jak i samych ćwiczących.

Przez pojęcie "zasady metodyczne" rozumiemy określenie prawidłowości postępowania praktycznego, których uwzględnienie zapewnia uzyskanie wysokiej skuteczności szkoleniowej ćwiczeń taktycznych^{1/}.

Do głównych zasad metodycznych opracowania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych można zaliczyć:

- zasadę realizmu;
- zasadę prowadzenia ćwiczenia zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców;
- zasadę równości szans ćwiczących stron;
- zasadę zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia;
- zasadę ciągłości ćwiczenia^{2/}.

2.1. Zasada realizmu

Zasada ta polega na maksymalnym zbliżeniu warunków ćwiczenia do rzeczywistych warunków przewidywanego pola walki.

Konieczność stosowania pewnej umowności taktycznej często wpływa na kształtowanie u szkolonych zmniejszonej odpowiedzialności za podjęte decyzje prowadząc do pobieżnego i mechanicznego rozwiązywania problemów ćwiczebnego pola walki. Zarówno więc w czasie opracowania ćwiczenia jak i jego kierowania przez zespół autorski /kierownictwo/ należy wprowadzać elementy urealnijające umowność przyjętej koncepcji, które pod pewnymi względami odpowiadałyby charakterowi i wymaganiom przyszłej wojny.---

1/ Metodyka ćwiczeń taktycznych, ASG WP 1981, s. 13.

2/ Wymienione zasady z wyłączeniem zasady ciągłości ćwiczenia wymienione są także w "Metodyce ćwiczeń taktycznych" s. 11, oraz przedstawione w załączniku 3 do skryptu.

Do głównych elementów urealniających ćwiczenia taktyczne możemy zaliczyć:

- kompleksowe ujmowanie problematyki taktyczno-operacyjnej w powiązaniu z przedsięwzięciami z zakresu gotowości bojowej;
- realistyczne przedstawienie sił i możliwości potencjalnego nieprzyjaciela oraz podawanie ćwiczącym tylko tych danych, które mogą zdobyć elementy rozpoznawcze;
- uwzględnienie szczególnie trudnych form i sposobów działań /desanty, oddziały wydzielone, forsowania, przełamania, działania w warunkach szczególnych/;
- prowadzenie strzelań oraz praktycznego ćwiczenia wybranych wojsk /np. w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym/ w dowiązaniu do aktualnej sytuacji taktycznej;
- uwzględnienie możliwych /obustronnych/ strat ćwiczących w siłach i środkach;
- wybór właściwego terenu;
- zbudowanie realistycznego zamiaru;
- zbudowaniu realistycznej sytuacji dynamicznej;
- przyjmowanie realnych czasów na organizowanie działań, uwzględnienie czasu w ocenie możliwości wojsk własnych i nieprzyjaciela.

Właściwie rozumiana zasada realizmu pozwoli na uniknięcie zbytej umowności, uproszczeń i łatwizny oraz na kształtowanie u żołnierzy, a przede wszystkim kadry dowódczo-sztabowej poczucia odpowiedzialności i twórczej wyobraźni taktyczno-operacyjnej.

2.2. Zasada prowadzenia ćwiczenia zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców

Stosowanie tej zasady w ćwiczeniach pozwala na znaczne urealnienie ćwiczenia a także na:

- pobudzanie aktywności i inicjatyw ćwiczących;
- zachęcanie ich do samodzielnego rozwiązywania problemów ćwiczebnego pola walki;
- wprowadzenie do ćwiczenia czynnika współzawodnictwa /szczególnie przy ćwiczeniach dwustronnych/.

Stosując tę zasadę w czasie opracowania i prowadzenia ćwiczeń należy jednak pamiętać o tym, że nie we wszystkich ćwiczeniach będzie można ją w pełni wykorzystać. Duże ograniczenia i konieczność przerabiania kolejnych zagadnień według opracowanego planu w ćwiczeniach grupowych znacznie zmniejsza rolę tej zasady. Także w ćwiczeniach taktycznych z wojskami szereg czynników /np. konieczność korzystania z określonych dróg i rejonów, strzelnic oraz wyznaczonych rejonów/ ograniczy stosowanie tej zasady.

Dlatego też z reguły ćwiczącym daje się nie zawsze pełną swobodę działania i nie zawsze w zupełności dostosowuje się przebieg ćwiczenia do ich decyzji. Stopień dostosowania ćwiczenia do rozwiązań ćwiczących uzależniony jest od charakteru danego przedsięwzięcia szkoleniowego i możliwości jego przeprowadzenia.

Zawsze jednak należy dążyć, aby przynajmniej przebieg niektórych etapów ćwiczenia był w określonej mierze uzależniony od decyzji ćwiczących^{3/}.

2.3. Zasada równości szans ćwiczących stron

Zasada ta ma głównie zastosowanie w ćwiczeniach dwustronnych. Zasadniczym warunkiem zapewnienia ćwiczącym równych szans jest określenie obowiązujących obie strony reguł dotyczących sposobu prowadzenia danego ćwiczenia oraz ustalenie kryteriów oceny działań walczących stron^{4/}. Niektóre z tych reguł można określić już na etapie przygotowania ćwiczenia, inne zaś w trakcie jego trwania. Można więc określić takie reguły jak:

- przydział sił i środków wzmocnienia dla poszczególnych stron;
- sposoby wzajemnego zadawania strat bojowych;
- sposoby brania i przesłuchiwania "jeńców";
- sposoby wykorzystania sprzętu zdobycznego;
- sposoby działań pozoracji /stosunek sił pozoracji do sił umownego przeciwnika/.

Trudna wydaje się jednak do określenia kwestia kryteriów oceny działania stron szczególnie zaś taktyczna strona tego problemu. W dotychczasowych ćwiczeniach często ocena taktyczna zależy od indywidualnego spojrzenia i rozumienia skali wartości poszczególnych działań taktycznych przez kierowników /aparaturę kierowniczą/ ćwiczenia.

Celowe jest jednak ustalenie pewnych kryteriów oceny a przez to stosowanie określonych "premi" i "kar taktycznych" w poszczególnych etapach działania stron. Głównie w czasie ustalania kryteriów oceny powinny być brane pod uwagę takie elementy jak:

- organizacja rozpoznania;
- organizacja systemu ognia;
- stopień uzyskanego zaskoczenia;
- stopień umiejętności manewrowania na polu walki;
- ciągłość dowodzenia i współdziałania;
- stopień zabezpieczenia działań bojowych.

3/ Szczegółowy opis tej zasady zawiera pozycja "Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej", ASG WP, 1974, str. 97-100.

4/ Tamże, str. 100-102.

2.4. Zasada zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia

Istotą tej zasady jest niedopuszczenie do przeniknięcia treści i założeń przygotowanego ćwiczenia bezpośrednio do ćwiczących, szczególnie jeżeli ćwiczenie nie jest rozgrywane w całości według decyzji ćwiczących stron.

"Przenikanie" danych o ćwiczeniu do ćwiczących jest wielkim mankamentem ćwiczeń. Powodować ono może szereg ujemnych następstw wypaczających cele ćwiczenia. Do tych ujemnych następstw możemy zaliczyć:

- obniżenie zainteresowania ćwiczeniem;
- niewłaściwe ukierunkowanie ćwiczących;
- zmniejszenie efektywności szkoleniowej;
- ułatwienie w procesie podejmowania decyzji;
- zanik inicjatywy u ćwiczących.

Poważnym następstwem przeniknięcia danych o ćwiczeniu do ćwiczących, mającym swe skutki w dalszej działalności szkoleniowej całych sił zbrojnych może okazać się niewłaściwe wyciągnięcie wniosków z ćwiczenia i opracowanie na tej podstawie pewnych norm i zasad działania.

Przestrzeganie w ćwiczeniach przyjętych założeń należy traktować jako konieczność, gdyż jest to jeden z warunków umożliwiających zwiększenie realności i skuteczności procesu szkolenia wojsk i sztabów.

2.5. Zasady ciągłości ćwiczenia

Zasada ta ma pełne powiązanie z zasadą walki jaką jest ciągłość działań bojowych.

Istota zasady ciągłości ćwiczenia polega na uzyskaniu w ćwiczeniach jak największej płynności działań z jednoczesnym eliminowaniem sztucznych przerw.

Ciągłość ćwiczeń można osiągnąć przez:

- właściwe i realne opracowanie ćwiczenia;
- operatywne działanie kierownictwa ćwiczenia;
- dobre przygotowanie ćwiczących dowództw, sztabów i wojsk;
- przygotowanie i umiejętne działanie grup pozorujących i podgrywających.

3. PRZYGOTOWANIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH W ODDZIAŁACH I ZWIĄZKACH TAKTYCZNYCH

Przygotowanie ćwiczeń taktycznych obejmuje cały szereg czynności związanych z ich opracowaniem i organizowaniem.

3.1. Opracowanie ćwiczeń

Jakość i efektywność ćwiczenia zależna jest w znacznym stopniu od poprawności i jakości koncepcji taktycznej i opracowania dokumentacji ćwiczebnej.

Za opracowanie ćwiczenia odpowiedzialny jest dowódca, który będzie kierownikiem tego ćwiczenia.

Przed przystąpieniem do opracowania ćwiczenia dowódca /późniejszy kierownik ćwiczenia/ powinien:

- przeanalizować /zrozumieć/ temat, rodzaj i cel ćwiczenia;
- przeanalizować warunki i potrzeby jednostki ćwiczącej oraz warunki jakie muszą być spełnione aby osiągnąć cel ćwiczenia;
- ustalić podstawowe zagadnienia ćwiczenia;
- przyjąć /ustalić/ koncepcję taktyczno-metodyczną ćwiczenia;
- wyznaczyć zespół autorski do opracowania ćwiczenia;
- dać wytyczne dla zespołu autorskiego.

W czasie opracowywania ćwiczenia przez zespół autorski, dowódca powinien na bieżąco kontrolować jego pracę, konsultować poszczególne problemy ćwiczenia z głównym autorem i ustosunkowywać się do nich.

Przygotowując koncepcję ćwiczenia, która jest wstępnym projektem ogólnego planu i warunków działania wojsk własnych i przeciwnika w ćwiczeniu oraz podstawy metodyczne przebiegu tego ćwiczenia, dowódca ustala:

a/ w części taktycznej:

- rodzaj działań w czasie ćwiczenia /ćwiczących, sąsiadów, przełożonych/;
- rodzaj dotychczasowych działań;
- rodzaj działań przeciwnika /dotychczasowych i w czasie trwania ćwiczenia/;
- rejon szczególnie ważne w ćwiczeniu /rejon strzelań amunicją bojową, boju spotkaniowego, wprowadzenia drugiego rzutu itp./;
- rubież styczności wojsk i wejścia do walki;
- rubież zakończenia ćwiczenia.

b/ w części metodycznej:

- rodzaj i rozmach ćwiczenia;
- cele ćwiczenia;
- wstępny podział zagadnień oraz czasu trwania ćwiczenia;
- skład ćwiczących;
- rejon ćwiczenia;
- warunki przeprowadzenia ćwiczenia;
- sposób rozpoczęcia i zakończenia ćwiczenia.

W kontekście ustalania wymienionych elementów celowe jest branie pod uwagę narzuconych lub istniejących ograniczeń, limitów itp.

Dając wytyczne dla zespołu autorskiego /autora/ dowódca powinien określić:

- temat, rodzaj i cele ćwiczenia;
- główne problemy, etapy i zagadnienia szkoleniowe;
- rejon ćwiczenia;
- koncepcję taktyczną;
- termin i czas przeprowadzenia ćwiczenia;
- skład ćwiczących;
- terminy opracowania dokumentacji;
- normy zużycia /kilometry, motogodziny, mps, środki pozoracji, amunicja itp./;

- terminy, miejsca i sposób powrotu wojsk /sztabów/ z ćwiczenia;
- skład elementów funkcyjnych w ćwiczeniu;
- inne konieczne wymagania i zalecenia.

Do opracowania ćwiczenia w zależności od szczebla i rodzaju ćwiczenia dowódca wyznacza autora lub zespół autorski. Zespół autorski tworzą z reguły oficerowie różnych specjalności. Na kierownika tego zespołu wyznacza się oficera o specjalności ogólnowojskowej.

Podstawą do opracowania ćwiczenia przez zespół autorski /autora/ są:

- obowiązujące dyrektywy, wytyczne szkolenia na dany rok, programy i plany szkolenia, a także regulaminy, instrukcje i inne obowiązujące wydawnictwa wojskowe;
- wytyczne dowódcy;
- możliwości w zakresie warunków organizacji szkolenia.

Przed przystąpieniem do opracowania dokumentacji zespół autorski /autor/, a szczególnie główny autor ćwiczenia, powinien wykonać szereg niezbędnych czynności, które umożliwią poprawne opracowanie całego ćwiczenia.

Po pierwsze - przeanalizować temat, warunki oraz wytyczne przełożonego ze szczególną koniecznością zrozumienia koncepcji opracowanej przez dowódcę. W wyniku tej analizy główny autor /autor/ powinien wyciągnąć wnioski co do charakteru działań wojsk własnych i nieprzyjaciela. Powinien także uszczegółowić formę ćwiczenia /np. czy ma to być ćwiczenie pokazowe czy kontrolne itp./ oraz koncepcję taktyczno-metodyczną. Ustalić jakie problemy nie zostały sprecyzowane w wytycznych dowódcy a przez to wymagają rozwiązania przez zespół autorski.

Po drugie - dobrać i przestudiować obowiązujące materiały szkoleniowe i literaturę. Głównie chodzi tu o przestudiowanie aktualnych poglą-

dów dotyczących prowadzenia działań zarówno przez wojska własne jak i przeciwnika a także przestudiowanie przykładów i wniosków z wojen i dotychczas prowadzonych ćwiczeń.

Po trzecie - ustalić i ostatecznie sformułować cele i zagadnienia szkoleniowe, które powinny w dalszej pracy stanowić podstawę do opracowania pełnej dokumentacji ćwiczenia.

Po czwarte - opracować plan pracy zespołu autorskiego. Plan ten powinien zawierać zasadnicze czynności wszystkich członków zespołu oraz terminy wykonania tych czynności.

Po piąte - wybrać rejon ćwiczenia. Rejon ten powinien odpowiadać warunkom niezbędnym do realizacji wszystkich zagadnień szkoleniowych, szczególnie w ćwiczeniach z wojskami.

W ćwiczeniach, które są prowadzone w terenie autor /główny autor/ musi także szczegółowo przeanalizować możliwości w zakresie kosztów związanych z ćwiczeniem, uwzględniając wszelkie obowiązujące limity.

Przed przystąpieniem do opracowania dokumentacji ćwiczenia główny autor /autor/ sporządza plan przygotowania ćwiczenia, który powinien zawierać:

- temat, cele i zagadnienia szkoleniowe;
- skład zespołu autorskiego z określeniem osób odpowiedzialnych za poszczególne przedsięwzięcia;
 - zestawienie zasadniczych prac związanych z przygotowaniem rejonu i materiałowo-technicznym zabezpieczeniem ćwiczenia;
 - skład kierownictwa ćwiczenia oraz podległych mu zespołów /osób funkcyjnych/;
 - terminy: opracowania planu przeprowadzenia ćwiczenia, przeprowadzenia rekonesansu, gotowości kierownictwa i ćwiczących^{1/}.

Plan powinien być zatwierdzony przez dowódcę i przedstawiony wszystkim oficerom biorącym udział w procesie przygotowania ćwiczenia.

Po opracowaniu planu przygotowania ćwiczenia zespół autorski/autor/ przystępuje do opracowania dokumentacji niezbędnej do jego przeprowadzenia.

W czasie opracowania dokumentacji, zazwyczaj po wykonaniu zamiaru taktyczno-operacyjnego /taktycznego/ jeżeli ćwiczenia odbywać się będą w terenie, autor ćwiczenia powinien przeprowadzić rekonesans rejonu ćwiczeń i na podstawie jego wyników opracować pozostałe elementy planu przeprowadzenia ćwiczenia. Często główny autor /autor/ i zespół autorski będą brać udział tylko w rekonesansie, który prowadzić będzie dowódca /kierownik ćwiczenia/. Każdorazowo w czasie rekonesansu powinny

1/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, str.28.

być ustalone następujące główne zagadnienia:

- rejon i warunki rozmieszczenia wojsk i sztabów w położeniu wyjściowym, w czasie działań oraz po zakończeniu ćwiczenia;
- granice rejonu ćwiczenia, drogi przesunięcia ćwiczących;
- poszczególne rejon i rubieże walki - z rozpatrzeniem ewentualnych wariantów rozegrania zasadniczych sytuacji taktycznych;
- rejon /odcinki/ pozorowania /w ćwiczeniach z wojskami/ oraz strzelań;
- przeszkody wodne i miejsce ich przekraczania /forsowania/;
- miejsce pracy grup rekonesansowych /szczególnie w ćwiczeniach grupowych/.

Ponadto dowódca /kierownik ćwiczenia lub główny autor/ jeżeli prowadzi ćwiczenie osobiście ustalają inne niezbędne, w zależności od rodzaju ćwiczenia, zagadnienia.

Po ustaleniu lub skorygowaniu niezbędnych zagadnień, w czasie rekonesansu, zespół autorski przystępuje do opracowania pełnej dokumentacji ćwiczenia.

3.2. Dokumenty opracowywane do ćwiczeń i ich treść

Zasadniczą i najważniejszą czynnością autora /zespołu autorskiego/ jest opracowanie dokumentacji ćwiczenia. Do zasadniczych dokumentów należą:^{2/}

- plan przeprowadzenia ćwiczenia; ✓
- założenia taktyczne; ✓
- rozkazy i zarządzenia bojowe; ✓
- plan działania rodzajów wojsk i służb; ✓
- plan łączności; ✓
- plan regulacji ruchu; ✓
- plan pozorowania przeciwnika; ✓
- plan podawania wiadomości; ✓
- plan strzelań amunicją bojową; ✓ *bat*
- schemat sytuacji tarczowej; ✓ *bat*
- opracowanie metodyczne.

Często poza wymienionymi opracowuje się także inne niezbędne do przeprowadzenia ćwiczenia dokumenty.

3.2.1. Plan przeprowadzenia ćwiczenia

Jest to zasadniczy dokument do ćwiczeń. Wyraża on koncepcję taktyczno-metodyczną ćwiczenia oraz metodyczną i organizacyjną stronę ćwiczenia.

2/ Poszczególne dokumenty opracowuje się w zależności od rodzaju ćwiczenia.

nia. Zatwierdza go przełożony dowódcy organizującego ćwiczenie.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia wykonuje się w formie graficznej i opisowej. Część graficzną planu wykonuje się na mapie /mapach/ i obejmuje ona:^{3/}

- zamiar taktyczno-operacyjny /taktyczny/ stron;
- położenie wyjściowe;
- zadania bojowe szczebla nadrzędnego;
- zadanie ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia;
- zadania bojowe ćwiczących związków taktycznych /oddziałów, pododdziałów/ oraz sąsiadów;
- zarys dynamiki walki ćwiczących stron oraz czas i miejsce wykonywania strzelań amunicją bojową;
- organizację łączności oraz rozmieszczenie i organizację punktów dowodzenia.

W przypadku gdy ćwiczenie ma być prowadzone zgodnie z decyzją autora ćwiczenia, dodatkowo opracowuje się decyzję /decyzje stron/.

Część opisowa planu przeprowadzenia ćwiczenia obejmuje:

- temat i cele szkoleniowe ćwiczenia;
- rodzaj ćwiczenia;
- czas przeprowadzenia ćwiczenia;
- skład wojsk biorących udział w ćwiczeniu;
- rozmach ćwiczenia /szerokość ugrupowania, głębokość zadań, tempo działań, nasycenie sił i środków itp./;
- warunki przeprowadzenia ćwiczenia, zamiar stron, stosunki sił;
- etapy ćwiczenia /czas ich trwania, zagadnienia szkoleniowe, zasadnicze przedsięwzięcia realizowane przez kierownika ćwiczenia/;
- organizację pozorowania /"podgrywki"/ lub działania strony przeciwnej w ćwiczeniach dwustronnych;
- limity przebiegu kilometrów, zużycia amunicji i środków pozorowania;
- organizację łączności i dowodzenia.

3.2.2. Założenia taktyczne

Założenia taktyczne w zasadzie opracowuje się po zatwierdzeniu planu przeprowadzenia ćwiczenia. Treść założenia jest zależna od rodzaju ćwiczenia, tematu ćwiczenia i czasu wręczenia założenia ćwiczącym. Z reguły założenie powinno uwzględniać następujące dane:^{4/}

- położenie ogólne wojsk własnych i nieprzyjaciela /sytuacja ogólna/ o szczebel wyżej od ćwiczącego;

3/ Instrukcja o organizacji i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, str. 31.

4/ Metodyka ćwiczeń taktycznych, str. 46.

- położenie szczegółowe wojsk własnych i nieprzyjaciela;
- dane dodatkowe /wiadomości uzupełniające/;
- zadania do wykonania przez ćwiczących /praca do wykonania/;
- sytuacje poszczególnych rodzajów wojsk i służb /z reguły jako załączniki/.

Założenie opracowuje się w formie tekstowej z załącznikiem przedstawiającym położenie wyjściowe na mapie lub szkicu /kalce/. Często założeniem może być mapa położenia wyjściowego uzupełniona legendą.

3.2.3. Rozkazy i zarządzenia bojowe

Rozkazy i zarządzenia bojowe opracowuje się zgodnie z zasadami służby sztabów i opracowanymi wzorami dokumentów. Są to zawsze dokumenty szczebla nadrzędnego /nie ćwiczącego/ w stosunku do szczebla ćwiczącego. Zazwyczaj stanowią one wraz z założeniami taktycznymi podstawę do pracy dowództw i sztabów ćwiczących.

3.2.4. Plany działania rodzajów wojsk i służb

Plany działania rodzajów wojsk i służb opracowuje się na mapach. Plany te powinny zawierać elementy analogiczne do planu przeprowadzenia ćwiczenia. Treść poszczególnych elementów tych planów powinna być dostosowana do zadań wykonywanych, w czasie ćwiczenia przez dany rodzaj wojsk /służby/.

3.2.5. Plan łączności

Plan łączności opracowuje się do wszystkich ćwiczeń z wyjątkiem grupowych. Powinien on ujmować organizację łączności kierownictwa z ćwiczącymi dowódcami i sztabami, rozejmcami i elementami pozoracji pola walki, a także dane eksploatacyjne zapewniające działanie i wykorzystanie tej łączności.

W zależności od rodzaju i rozmiarów ćwiczenia plan łączności powinien zawierać:

- schematy łączności radiowej i radioliniowo-przewodowej;
- plan użycia pododdziałów łączności z kalkulacją sił i środków;
- dane radiowe, radioliniowe i radiotelefoniczne wraz z tabelą kryptonimów i osób funkcyjnych wchodzących w skład kierownictwa i ćwiczących wojsk a w ćwiczeniach na szczeblu związku taktycznego zarządzenia łączności obejmujące te dane.

3.2.6. Plan regulacji ruchu

Plan regulacji ruchu organizuje się w celu zapewnienia bezpieczeństwa podczas przejazdu przez węzły dróg, tory kolejowe itp. oraz do

zapewnienia ruchu kierownictwa ćwiczenia. Do kontroli przestrzegania zasad bezpieczeństwa ruchu drogowego przez kierowców pojazdów mechanicznych powołuje się inspektorów samochodowych. Regulację ruchu dla wszystkich ćwiczących organizuje sztab ćwiczący.

3.2.7. Plan pozorowania przeciwnika

Jest to dokument służący do prowadzenia pozorowania pola walki w czasie ćwiczenia, zwłaszcza ćwiczenia jednostronnego. W opracowaniu dokumentu powinien brać udział oficer przewidziany do pełnienia w czasie ćwiczenia funkcji pomocnika kierownika ćwiczenia do spraw pozorowania przeciwnika. Plan powinien uwzględniać organizację, uzbrojenie oraz zasady działania przeciwnika w powiązaniu z koncepcją taktyczną ćwiczenia oraz możliwości tworzenia sytuacji pozwalających na prowadzenie rozpoznania przez ćwiczących. Plan opracowany na mapie o dużej skali zatwierdza kierownik ćwiczenia.

W planie określa się:

- skład i zadania pododdziału pozorującego z uwzględnieniem kolejności i orientacyjnego czasu pozorowania;
- podział sił i środków pozorowania;
- rozmieszczenie celów i ich współrzędne /dla potrzeb artylerii/;
- rejony imitacji wybuchów jądrowych, pożarów, niszczeń i zapór minowych oraz uderzeń lotnictwa i ognia artylerii;
- strefy /odcinki/ skażeń;
- strefy i zasady bezpieczeństwa podczas pokonywania przez wojska rejonów i odcinków imitacji;
- organizację łączności;
- sygnały.

3.2.8. Plan strzelań amunicją bojową

Plan strzelań amunicją bojową opracowuje się do ćwiczeń taktycznych ze strzelaniem amunicją bojową i bombardowaniem. Opracowuje się go w formie graficznej na mapie o dużej skali lub na oddzielnym szkicu.

W planie tym ujmuje się:

- położenie i ugrupowanie przeciwnika w rejonach wykonywania zadań ogniowych;
- zadania bojowe oddziałów /pododdziałów/ wyznaczonych do strzelania;
- kierunki nalotów na cele /jeżeli organizuje się/;
- kierunki przelotu samolotów holujących cele powietrzne;
- sektory strzelania, przedni i boczne pasy bezpieczeństwa, lewą i prawą granicę pasa strzelania;

- rejonny rozmieszczenia strzelających pododdziałów;
- punkty dowodzenia i kierowania lotami;
- lądowiska samolotów /smigłowców/ zabezpieczających strzelania do celów powietrznych;
- rozliczenie figur bojowych i amunicji do wszystkich rodzajów broni;
- skład rozjemców ogniowych;
- organizacja łączności na czas strzelania;
- rozmieszczenie posterunków ubezpieczających poligon i sposób utrzymania łączności z nimi.

3.2.9. Schemat sytuacji tarczowej

Powinien w maksymalnym stopniu odzwierciedlać charakter działań bojowych prawdopodobnego przeciwnika. Schemat sytuacji tarczowej powinien obejmować:

- rozmieszczenie i numerację celów;
- kolejność i czas ukazywania celów;
- rubieże otwarcia i przerwania ognia;
- kierunki strzelań z poszczególnych broni i pasy bezpieczeństwa;
- sposób i czas oświetlania celów w nocy;
- miejsce punktów dowodzenia;
- organizację łączności do kierowania sytuacją tarczową, zestawienie liczby figur bojowych;
- zestawienie rodzajów i ilości amunicji.

3.2.10. Opracowanie metodyczne

Jest to dokument opracowywany do ćwiczeń grupowych. Opracowanie metodyczne sporządza się oddzielnie do każdego zajęcia.

Powinno ono zawierać:

- temat zajęcia;
- cel zajęcia;
- czas trwania zajęcia;
- zagadnienia szkoleniowe i podział czasu;
- pomoce naukowe;
- przebieg zajęcia;
- załączniki /jeżeli się opracowuje/.

Najistotniejszym elementem opracowania jest rozdział "Przebieg zajęcia". W rozdziale tym określa się plan i sposób przeprowadzenia poszczególnych zagadnień oraz proponowane rozwiązanie autora. Określając sposób przeprowadzenia poszczególnych zagadnień autor szczegółowo opisuje czynności kierownika ćwiczenia /prowadzącego zajęcia/, jego przewidywane postępowanie i spodziewane odpowiedzi szkolonych.

Jeżeli ćwiczenie grupowe obejmuje zagadnienia prowadzenia walki, wówczas w postaci załącznika do opracowania metodycznego wykonuje się mapę dynamiki. Podstawą do opracowania mapy dynamiki walki jest zarys dynamiki walki z planu przeprowadzenia ćwiczenia.

3.3. Organizowanie ćwiczeń

Organizowanie ćwiczeń jest to realizowanie szeregu złożonych przedsięwzięć umożliwiających właściwe rozpoczęcie i przeprowadzenie ćwiczeń. Przedsięwzięcia te z reguły organizuje kierownik ćwiczenia wraz ze sztabem, w skład którego z reguły wchodzić będą oficerowie stanowiący jednocześnie, w całym okresie przygotowania ćwiczenia, zespół autorski.

Do głównych przedsięwzięć wchodzących w zakres organizowania ćwiczenia należy zaliczyć:

- opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia;
- urządzenie rejonu ćwiczenia;
- organizacja zabezpieczenia materiałowego, technicznego i medycznego ćwiczenia;
- organizowanie łączności aparatu kierowniczego;
- przygotowanie kierownictwa do ćwiczenia;
- przygotowanie pododdziału pozorowania przeciwnika;
- przygotowanie do ćwiczenia pododdziałów /oddziałów/ i esztabów ćwiczących.

Kolejność realizowania poszczególnych przedsięwzięć zależna będzie od konkretnych warunków, w których przygotowuje się ćwiczenie. Możliwe jest równoległe wykonywanie szeregu przedsięwzięć.

3.3.1. Opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczeń

Rozkaz dowódcy opracowuje się z reguły po opracowaniu planu przeprowadzenia ćwiczenia. Często rozkaz może być opracowany jeszcze wcześniej, co jednak zobowiązuje poszczególnych szefów rodzajów wojsk i służb do wydania dodatkowych zarządzeń.

Treść rozkazu uzależniona więc będzie od szczególności opracowanych przez zespół autorski problemów. Najczęściej jednak w rozkazie określa się:

- skład kierownictwa ćwiczenia i osób funkcyjnych;
- rejon ćwiczenia;
- skład ćwiczących;
- umowną nazwę ćwiczących stron;

- oznakowanie stron /lub pozorujących/, kierownictwa i osób funkcyjnych;

- przedsięwzięcia mające na celu utrzymanie gotowości bojowej;
- kolejność i zakres przygotowania dowódców, sztabów i ćwiczących wojsk oraz termin i zakres sprawdzianu dopuszczenia do ćwiczeń;
- przedsięwzięcia zabezpieczenia materiałowego, technicznego i medycznego, tajnego dowodzenia oraz niezbędne limity;
- sposoby zapobiegania stratom i szkodom oraz zasady bezpieczeństwa w czasie ćwiczeń.

Ponadto w rozkazie dowódca może określić inne przedsięwzięcia niezbędne do przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń.

3.3.2. Urządzenie rejonu ćwiczenia

Przedsięwzięcie to dotyczy głównie ćwiczeń taktycznych z wojskami oraz ćwiczeń taktycznych ze strzelaniem amunicją bojową i bombardowaniem. Pewne elementy tego przedsięwzięcia realizuje się także w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych jeżeli fragmenty tych ćwiczeń przebiegają w terenie.

Urządzenie rejonu ćwiczenia w zależności od tematu i potrzeb obejmuje:

- rozbudowę inżynieryjną rejonu ćwiczenia;
- ustawienie makiet pozorujących ugrupowanie nieprzyjaciela;
- budowę schronów dla tarczowych i pozoracji;
- ustawienie dozorów świetlnych i środków pozorujących wybuchy;
- przygotowanie pozoracyjnych śladów dotychczasowych walk /rozbite czołgi i samochody, leje itp./.

Urządzenie rejonu powinno być zakończone przed rozpoczęciem szkolenia /instruktażu/ z aparatem kierowniczym i pododdziałami pozoracji pola walki.

3.3.3. Organizowanie zabezpieczenia materiałowego, technicznego i medycznego

Polega ono na wszechstronnym przygotowaniu sił i środków zabezpieczenia tyłowego zarówno dla kierownictwa ćwiczenia jak i ćwiczących.

Zabezpieczenie ćwiczących polega na przygotowaniu niezbędnych danych, które będą stanowiły dla ćwiczących podstawę do organizowania tego zabezpieczenia w trakcie ćwiczenia /walki/. Dane te będą stanowiły integralną część dokumentacji do ćwiczenia.

Zabezpieczenie kierownictwa polega na przygotowaniu niezbędnego sprzętu i środków materiałowych dla potrzeb aparatu kierowniczego. W zabezpieczeniu kierownictwa nie należy angażować sił i środków ćwiczących.

3.3.4. Organizowanie łączności aparatu kierowniczego

Za organizację łączności kierownictwa odpowiedzialny jest szef łączności oddziału /związku taktycznego/ organizującego ćwiczenie.

System łączności kierownictwa powinien zapewnić sprawne kierowanie ćwiczeniem oraz możliwość porozumiewania się poszczególnych oficerów kierownictwa między sobą.

Łączność kierownictwa powinna być zorganizowana i rozbudowana przed rozpoczęciem ćwiczenia.

3.3.5. Przygotowanie kierownictwa do ćwiczenia

Przygotowanie kierownictwa ćwiczenia powinno zapewnić jednolitą interpretację celów ćwiczenia i sposobów ich realizacji, pogłębienie znajomości zasad prowadzenia działań bojowych oraz dokładne poznanie rejonu ćwiczeń oraz miejsca i roli w pełnieniu wyznaczonej funkcji przez poszczególnych oficerów kierownictwa.

Przystępując do przygotowania kierownictwa do ćwiczeń należy określić zawczasu obowiązki, prawa i sposoby pracy wszystkich osób funkcyjnych i zespołów.

Istota organizacji i przygotowania kierownictwa polega na tym, że kierownik przygotowuje osobiście swoich zastępców i pomocników oraz szefów rodzajów wojsk i służb, a ci z kolei - podległych sobie oficerów funkcyjnych i grupy zabezpieczające /np. podgrywka, pozoracja itp./. W celu przygotowania aparatu kierowniczego organizuje się:

- wykłady i seminaria;
- zajęcia grupowe i treningi;
- instruktaże /instruktaże w terenie/;
- gry decyzyjne.

Znaczną rolę w przygotowaniu kierownictwa spełnia samokształcenie.

3.3.6. Przygotowanie pododdziału pozorowania przeciwnika

Przygotowaniem pododdziału pozorowania przeciwnika kieruje bezpośrednio pomocnik kierownika ćwiczenia do spraw pozorowania przeciwnika. Z reguły przygotowanie odbywa się w terenie w formie instruktażu, po którym ustala się wszystkie szczegóły dotyczące pozorowania na poszczególnych rubieżach, w punktach oporu w określonych sytuacjach taktycznych, z uwzględnieniem prawdopodobnego czasu. Określa się także środki bezpieczeństwa, sygnały umowne, system łączności, sposób opuszczania rejonów, miejsca zbiórki, środki transportu. Podczas instruktażu należy także dokładnie sprawdzić zrozumienie zadań przez poszczególne elementy pozorujące. Celowym jest aby sprawdzanie takie przeprowadzać w

formie praktycznego treningu. Przygotowanie pododdziału pozorowania powinno być zakończone na kilka dni przed ćwiczeniem.

3.3.7. Przygotowanie do ćwiczenia pododdziałów /oddziałów/ i sztabów ćwiczących

Przygotowanie takie powinno odbywać się w ramach programowego szkolenia pododdziałów i kadry oraz poprzez doskonalenie kadry w czasie semokształcenia.

Za przygotowanie ćwiczących odpowiada bezpośrednio dowódca oddziału /związku taktycznego/, z którym ma być prowadzone ćwiczenie. Dowódca ćwiczący przed ćwiczeniem powinien sprawdzić przygotowanie do ćwiczenia zarówno żołnierzy jak i sprzętu oraz środków zabezpieczenia.

3.3.8. Prowadzenie sprawdzianów

Przed przystąpieniem do ćwiczenia /szczególnie ćwiczenia taktyczne z wojskami oraz ze strzelaniem amunicją bojową/ przełożony dowódca ćwiczącego organizuje dla ćwiczących sprawdzian, który jest jednocześnie podstawą dopuszczenia do ćwiczenia taktycznego. Sprawdzianem obejmuje się wojska przebywające zarówno w garnizonach, jak i na poligonach.

Sprawdzianowi podlegają dowództwa i sztaby oraz oddziały i pododdziały zaplanowane do odbycia ćwiczeń, a także siły i środki wyznaczone do działania jako strona przeciwna oraz stan techniczny sprzętu, stan zapasów i środków materiałowych wydzielonych do ćwiczeń.

W zależności od zagadnień przewidzianych do realizacji w ćwiczeniu sprawdzian może być przeprowadzony metodą:^{5/}

- zajęć grupowych, gier decyzyjnych, seminaryjną, lub w formie egzaminów /zagadnienia teoretyczne/;
- praktyczną /ćwiczenia taktyczne, musztra bojowa, strzelanie, sprawdzenie norm/.

Ponadto należy sprawdzić znajomość warunków bezpieczeństwa oraz kwalifikacje dowódców.

Sprawdziany powinny być przeprowadzone w następujących terminach:^{5/}

- dla pododdziału 5-10 dni przed rozpoczęciem ćwiczenia;
- dla oddziału - 10-14 dni przed rozpoczęciem ćwiczenia;
- dla związku taktycznego - 14-21 dni przed rozpoczęciem ćwiczenia.

Przed przystąpieniem do sprawdzianu dowódca /kierownik ćwiczenia wydaje rozkaz w sprawie przeprowadzenia sprawdzianu, w którym określa:^{5/}

- cel sprawdzianu;

5/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, s. 87-89.

- skład komisji prowadzącej sprawdzian;
- oddziały /pododdziały/ podlegające sprawdzianowi;
- zagadnienia szkoleniowe sprawdzianu;
- przydział środków materiałowego zabezpieczenia sprawdzianu.

W zakres sprawdzianu /w zależności od rodzaju prowadzonego ćwiczenia/ mogą wchodzić następujące działy:

- stan moralno-polityczny;
- umiejętności dowódców i wyszkolenia sztabów;
- gotowość alarmowa i mobilizacyjna;
- wyszkolenie taktyczne;
- wyszkolenie ogniowe;
- wyszkolenie strzeleckie;
- wyszkolenie specjalne;
- stan techniczny sprzętu i uzbrojenia;
- materiałowo-techniczne zabezpieczenie ćwiczeń^{6/}.

Do ćwiczenia dopuszczony może być oddział /ZT/, który uzyskał ze sprawdzianu ocenę ogólną dostateczną. W wypadku gdy sprawdziany oddział /związek taktyczny/ uzyska ocenę negatywną, organizuje się - powtórny sprawdzian z problematyki, która została oceniona negatywnie.

4. PROWADZENIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

Tematykę i rodzaje ćwiczeń pułkowych i dywizyjnych ustala się w rocznych planach z uwzględnieniem przeznaczenia poszczególnych oddziałów i związków taktycznych. Za właściwe prowadzenie ćwiczeń taktycznych odpowiedzialny jest bezpośrednio kierownik ćwiczenia. Do prowadzenia ćwiczenia kierownik wykorzystuje swoich zastępców, sztab oraz szefów rodzajów wojsk i służb.

Kierownik ćwiczenia wraz z zastępcami, sztabami oraz szefami rodzajów wojsk i służb jest zobowiązany zrealizować wszystkie zamierzenia organizacyjne i szkoleniowe zapewniające pełne osiągnięcie celów szkoleniowych a ponadto:

- sprawdzić gotowość do ćwiczeń szkolonych dowódców, sztabów i wojsk;
- egzekwować znajomość i praktyczne przestrzeganie przez ćwiczących zasad bezpieczeństwa;
- nie dopuszczać do stosowania uproszczeń i ułatwień w toku całego ćwiczenia;
- zapobiegać niszczeniu własności państwowej i prywatnej;

6/ Tamże, s. 90.

- egzekwować przestrzeganie przez ćwiczących tajemnicy państwowej i wojskowej;

- zbierać dane do opracowania ogólnego omówienia.

Sposób prowadzenia ćwiczeń zależy każdorazowo od rodzaju ćwiczenia oraz celów jakie przed ćwiczeniem postawiono.

Specyficzne cechy poszczególnych ćwiczeń przedstawia podręcznik akademicki "Metodyka ćwiczeń taktycznych" a charakterystykę taktycznych ćwiczeń z wojskami oraz ćwiczeń taktycznych ze strzelaniem amunicją bojową "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych".

W celu właściwego przeprowadzenia ćwiczenia taktycznego wyznacza się następujące osoby i zespoły funkcyjne:^{7/}

- kierownika ćwiczenia;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw politycznych;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do działania strony przeciwnej;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw tyłowych;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw technicznych;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw lotniczych;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw marynarki wojennej;
- zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw pow.-desantowych;
- pomocnika do spraw pozorowania przeciwnika;
- pomocnika kierownika ćwiczenia do spraw sytuacji tarczowej;
- rozjemców ogniowych;
- oficerów prokuratury wojskowej /tylko w ćwiczeniach dywizyjnych/;
- sztab ogólnowojskowy;
- zespół kontrolno-badawczy;
- szefów rodzajów wojsk i służb;
- grupy kontrolne wojsk raketowych i artylerii.

Ilość elementów aparatu każdorazowo zależy będzie od rodzaju i celów ćwiczenia.

Ćwiczenia mogą rozpoczynać się w miejscach stałej dyslokacji a także po zajęciu określonych rejonów. Zazwyczaj ćwiczenia taktyczne z wojskami oraz ze strzelaniem amunicją bojową rozpoczynają się z rejonów wyjściowych /na poligonach/.

Z reguły założenia wręcza się ćwiczącym /szczególnie w ćwiczeniach taktycznych z wojskami/ po rozpoczęciu ćwiczenia, z takim jednak wyliczeniem aby ćwiczący mógł zapoznać się dokładnie z sytuacją wyjściową. W ćwiczeniach grupowych celowo jest wręczać założenie na kilka dni przed planowanymi zajęciami.

^{7/} Najczęściej stosowany skład kierownictwa w poszczególnych ćwiczeniach taktycznych przedstawiono w załączniku 5.

Wszelkie rozkazy, zarządzenia i zadania, z wyjątkiem ćwiczeń grupowych wręcza się ćwiczącym po zapoznaniu się przez nich z ogólną sytuacją taktyczno-operacyjną /założeniem/.

Po wypracowaniu przez ćwiczących dowódców i sztaby decyzji, kierownik ćwiczenia przystępuje do jej wysłuchania. Jeżeli ćwiczenia są dwustronne wówczas decyzji strony przeciwnej może wysłuchiwać oficer wyznaczony przez kierownika ćwiczenia. Najczęściej do czynności tych wyznacza się zastępcę kierownika ćwiczenia do spraw działania strony przeciwnej. Każdorazowo wysłuchujący melduje wnioski, wyniki z decyzji strony przeciwnej, kierownikowi ćwiczenia.

Na podstawie wysłuchanych decyzji kierownik ćwiczenia nakazuje dokonanie niezbędnych korekt w planie przeprowadzenia ćwiczenia, /szczególnie w określeniu sytuacji dynamicznych/ a jeżeli decyzja /decyzje/ ćwiczących odbiegają od założonych w ćwiczeniu wariantów a więc nie pozwalają zrealizować celów ćwiczenia, kierownik nie zatwierdza ich dając ćwiczącym dodatkowy czas na wypracowanie decyzji.

W zależności od rozwijającej się sytuacji, działania wojsk /w ćwiczeniach z wojskami i ze strzelaniem amunicją bojową/ i poprawności rozwiązań poszczególnych sytuacji kierownictwo stosuje umownie straty /zwane często w sztabach karami taktycznymi/ lub daje ćwiczącym powożenie.

Straty mogą być określane zarówno w stanie osobowym jak i sprzęcie. Pododdziały /oddziały/, które "ukarano" znacznymi stratami, naruszającymi ich zdolność bojową powinny być wyprowadzane z walki na czas niezbędnych do odtworzenia zdolności bojowej.

Powożenie w walce z reguły przyznaje się wówczas, gdy:^{8/}

a/ w natarciu:

- rozpoznano co najmniej 60-70% celów możliwych do wykrycia;
- skrycie w sposób zorganizowany i we właściwym czasie rozpoczęto marsz;
- szybko i sprawnie rozwinięto w ugrupowanie przedbojowe i bojowe;
- umiejętnie zorganizowano obejście nieprzyjaciela oraz pokonanie jego zapór inżynierskich;
- w określonym czasie rozpoczęto atak;
- umiejętnie stosowano manewr na polu walki;
- aktywnie prowadzono rozpoznanie oraz stale utrzymywano współdziałanie;
- umiejętnie zorganizowano i realizowano zabezpieczenie działań bojowych.

8/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, s.41-43.

b/ w obronie:

- w określonym czasie skutecznie zorganizowano system ognia zwłaszcza przeciwpancernego;
- umiejętnie wykorzystano teren do rozbudowy inżynieryjnej oraz maskowania i ochrony przed bronią masowego rażenia oraz środkami zapalającymi;
- w określonym czasie wybudowano urządzenia obronne i inne obiekty;
- w sposób zorganizowany wykonano manewr /siłami i środkami oraz ogniem/;
- żywienie wojsk, udzielanie pomocy medycznej oraz ewakuacja i zabezpieczenie wojsk, głównie w ćwiczeniach taktycznych z wojskami i ze strzelaniem amunicją bojową, powinno odbywać się w warunkach zbliżonych do bojowych.

Z reguły ćwiczeń taktycznych/oprócz grupowych i treningów sztabowych/ nie należy przerywać. Kierownik ćwiczenia może zarządzić czasową przerwę wówczas gdy:

- występuje konieczność zmiany ugrupowań /szczególnie w ćwiczeniach dwustronnych z wojskami/ w celu realizowania kolejnych etapów /zagadnień/ ćwiczenia;

- zachodzi konieczność powtórzenia niektórych zagadnień szkoleniowych z uwagi na niepoprawność działania ćwiczących;

- w razie rażącego naruszenia zasad bezpieczeństwa;

- w wypadku możliwości i wyrządzenia szkód w gospodarce narodowej;

- przed rozpoczęciem i po zakończeniu strzelań amunicją bojową /w ćwiczeniach takt. ze strzelaniem amunicją bojową/;

- po desantowaniu, w celu zebrania spadochronów i tary desantowej.

Po zakończeniu działań, w rejonie ćwiczeń zbiera się środki porozowania oraz dokonuje się przeglądu sprzętu bojowego i uzbrojenia.

Ćwiczenie uznaje się za zakończone po powrocie wojsk do miejsca stałej dyslokacji i złożeniu meldunków przez ćwiczącego dowódcę o osiągnięciu gotowości bojowej.

Po zakończeniu ćwiczenia kierownik ćwiczenia organizuje przedsięwzięcia porządkujące teren ćwiczeń.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w materiale problemy przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych w oddziałach i związkach taktycznych nie zawierają pełnych wiadomości w tej dziedzinie.

Poruszono jedynie zasadnicze, główne problemy uwzględniając specyfikę poszczególnych rodzajów ćwiczeń o charakterze ogólnowojskowym. Za-

warta w materiale problematyka powinna inspirować do dalszych studiów w tej dziedzinie, a głównie do poszerzenia wiedzy w oparciu o "Instrukcję o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych" oraz podręcznik "Metodyka ćwiczeń taktycznych".

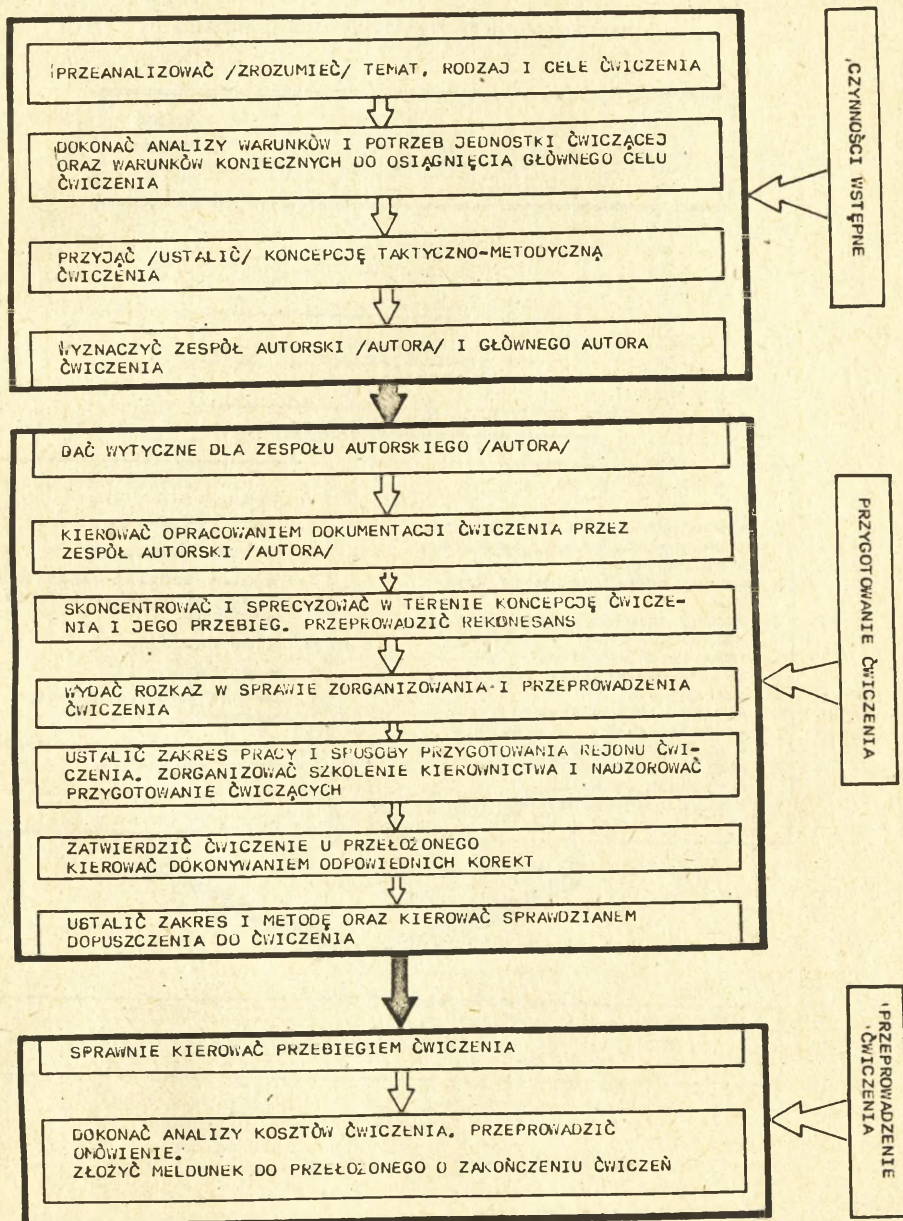
WYKAZ LITERATURY

1. Ćwiczenie taktyczne /poradnik oficera/. Tłumaczenie z języka rosyjskiego. Wyd. MON, Warszawa, 1979 r.
2. Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. Sygn. Szkol. 520/76. Wyd. MON, Warszawa, 1976 r.
3. Instrukcja o organizacji i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z oddziałami i pododdziałami artylerii. Sygn.Art. 306/68. Wyd. Sztab Gen.WP, Warszawa 1968.
4. Metodyka ćwiczeń taktycznych /podręcznik/. Wyd. ASG WP, Warszawa, 1981 r.
5. Rigg Robert. Realizm w szkoleniu bojowym pododdziałów artylerii amerykańskiej. Wyd. MON, Warszawa, 1959.
6. Sielecki Roman. Wprowadzenie do metodyki szkolenia taktyczno-operacyjnego oficerów, sztabów i wojsk. Wyd. ASG WP, Warszawa, 1969.
7. Sielecki Roman. Właściwości opracowania ćwiczenia ze strzelaniem amunicją bojową. Skrypt ASG WP, 1980.
8. Zakrzewski Jerzy. Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej, ASG WP, Warszawa, 1975 r.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

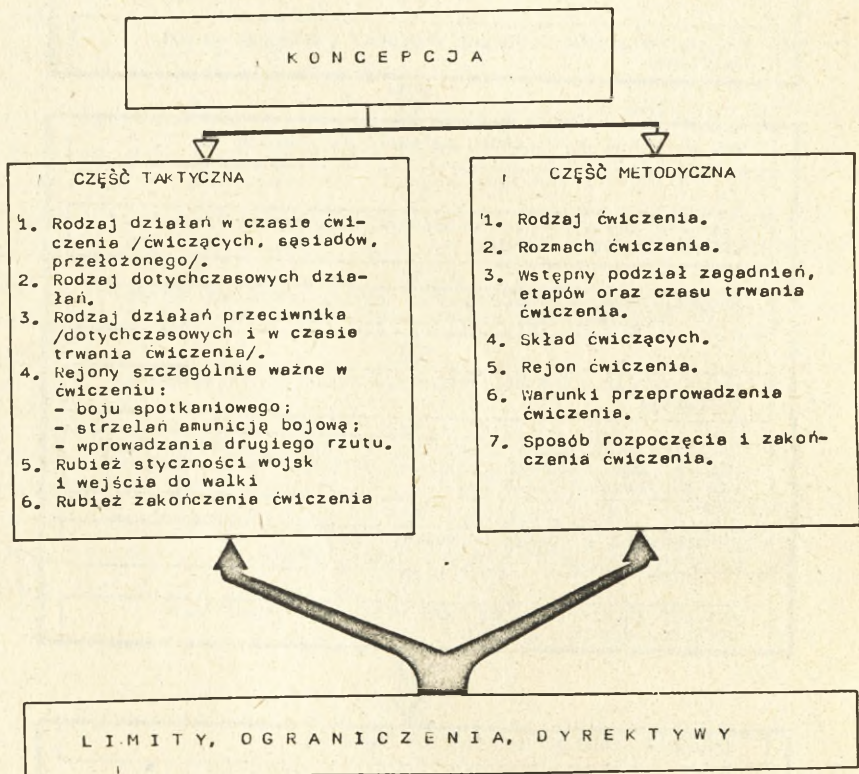
1. Praca kierownika ćwiczenia
2. Koncepcja taktyczno-metodyczna ćwiczenia
3. Kolejność pracy zespołu autorskiego w opracowaniu ćwiczenia
4. Zasady metodyczne przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych
5. Najczęściej stosowany skład kierownictwa w ćwiczeniach taktycznych

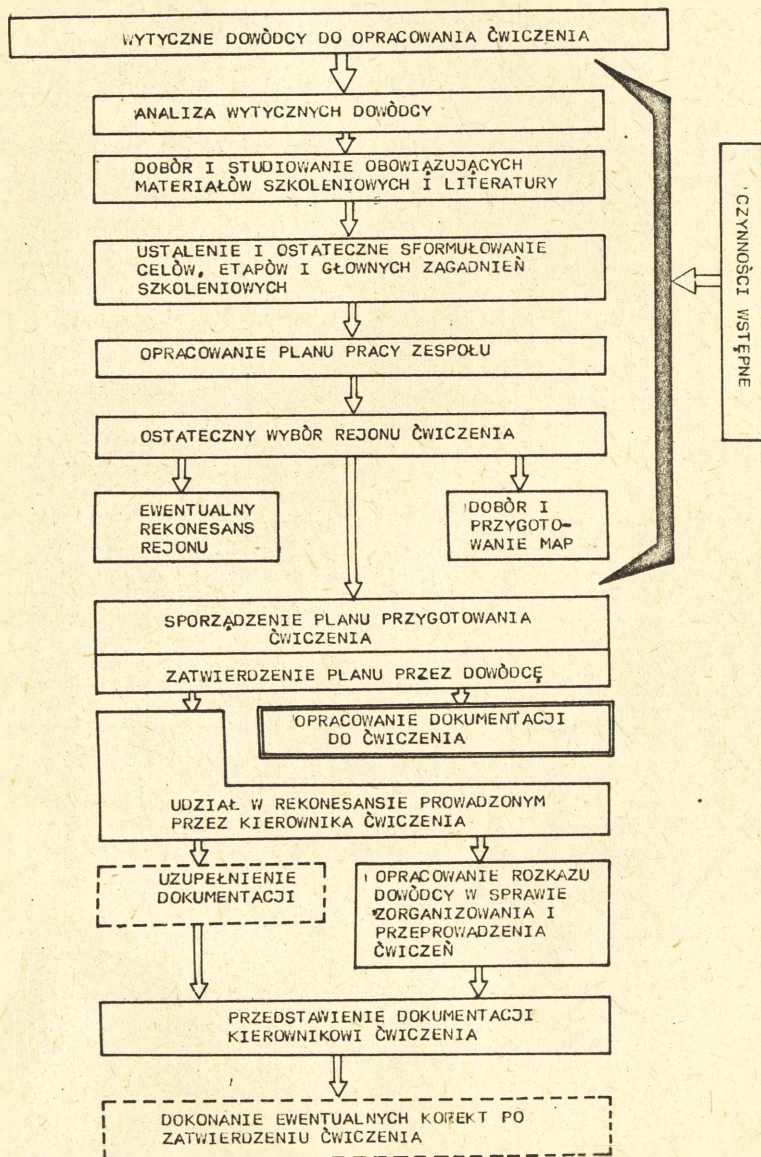
PRACA KIEROWNIKA ĆWICZENIA

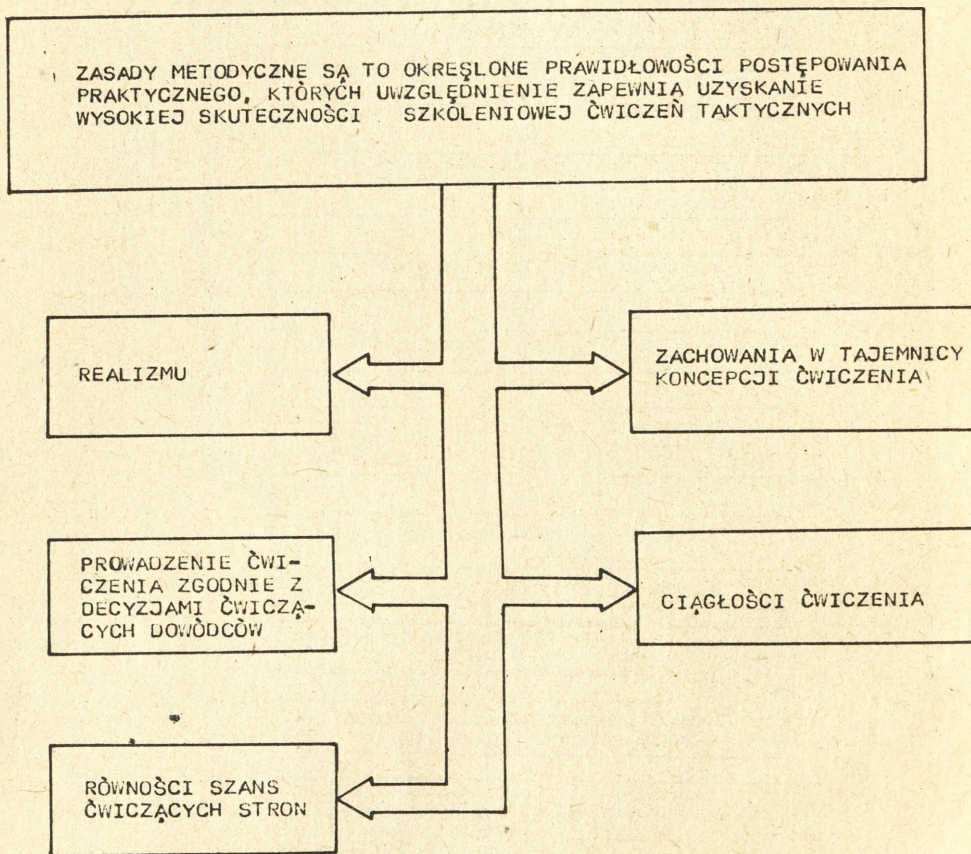
KONCEPCJA TAKTYCZNO-METODYCZNA ĆWICZENIA

JEST TO WSTĘPNY PROJEKT OGÓLNEGO PLANU I WARUNKÓW
DZIAŁANIA WOJSK WŁASNYCH I PRZECIWNIKA W ĆWICZENIU
ORAZ PODSTAWY METODYCZNE PRZEBIEGU ĆWICZENIA

KOLEJNOŚĆ PRACY ZESPOŁU AUTORSKIEGO
W OPRACOWANIU ĆWICZENIA

ZASADY METODYCZNE PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA
ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

.NAJCZĘŚCIEJ STOSOWANY SKŁAD KIEROWNICTWA W ĆWICZENIACH
TAKTYCZNYCH

Lp.	KIEROWNICZE ELEMENTY FUNKCYJNE	ĆWICZENIA GRUPOWE	TRENINGI SZTABOWE	ĆWICZENIA DOWÓDCZO-SZTABOWE		ĆWICZENIA Z WOJSKAMI	ĆWICZENIA ZE STRZELA- NIEM AMU- NICJĄ BO- JOWĄ
				GRY WOJEN- NE	SZKIE- LETOWE		
1.	KIEROWNIK ĆWICZENIA	X	X	X	X	X	X
2.	ZASTĘPCA KIEROWNIKA DO SPRAW POLITYCZNYCH	-	-	○	○	X	X
3.	ZASTĘPCA KIEROWNIKA DO DZIAŁAŃ STRONY PRZECIWNEJ	-	-	○	○	X	X
4.	ZASTĘPCA KIEROWNIKA DO SPRAW TYŁOWYCH	-	-	○	○	X	X
5.	ZASTĘPCA KIEROWNIKA DO SPRAW TECHNICZNYCH	-	-	○	○	X	X
6.	ZASTĘPCA KIEROWNIKA DO SPRAW LOTNICZYCH	-	-	-	-	○	○
7.	ZASTĘPCA KIEROWNIKA DO SPRAW MARYNARKI WOJENNEJ	-	-	-	-	○	○
8.	POMOCNIK KIEROWNIKA DO SPRAW POZOROWANIA PRZECIWNIKA	-	-	-	-	X	X
9.	POMOCNIK KIEROWNIKA DO SPRAW SYTUACJI TARCZOWEJ	-	-	-	-	-	X
10.	ROZJEMCY OGNIOWI	-	-	-	-	-	X
11.	OFICEROWIE PROKURA- TURY WOJSKOWEJ /w ćwiczy. dywizyjnym/	-	-	-	○	X	X
12.	SZTAB OGÓLNOWOJSKOWY	-	-	○	X	X	X
13.	ZESPÓŁ KONTROLNO- BADAWCZY	○	-	○	○	X	X
14.	SZEFOWIE RODZAJÓW WOJSK I SŁUŻB	-	-	○	○	X	X
15.	GRUPY KONTROLNE WOJSK RAKIETOWYCH I ARTY- LERII	-	-	-	-	-	X
16.	PROWADZĄCY ĆWICZENIE /zejęcie/	X	-	-	-	-	-
17.	GRUPA PODGRYWAJĄCA	-	○	○	X	○	○

1/ tylko w ćwiczeniach dwustronnych

X - wyznaczeni każdorazowo

○ - wyznaczeni nie zawsze

Wydrukowano w 30 egz.

Egz. nr 1-30 Bibl. Nauk. OZS

Wyk.: ppłk Szulc

Druk: PK, dn. 20.01.84 r.

Druk ASG WP nr pf-13/pi-36/tw.

Kor. R.C.

